

---

# Arcabussos al mausoleu de Bellpuig

Autor:

Data de publicació: 23-05-2015

**Els tres arcabussos esculpits al mausoleu d'en Ramón Folch de Cardona a Bellpuig recolzen la meva teoria de que l'arcabús va ser un invent català.. i de que la majoria de soldats dels terços d'Itàlia eren catalans**

**N'hi ha tres, -el que està en primer terme- amb l'arcabusser en posició d'avant-càrrega prement l'estopada amb la baqueta i els altres dos (el del fons molt tènue..) en posició de "preparats per disparar sense recolzar l'arcabús a l'espatlla" de la que els caçadors catalans, encara avui dia, en diuen "tirar de bursada" -quan disparen sense recolzar l'escopeta-.**

Els tres arcabussos esculpits al mausoleu d'en Ramón Folch de Cardona a Bellpuig recolzen la meva teoria de que l'arcabús va ser un invent català.. i de que la majoria de soldats dels terços d'Itàlia eren catalans

N'hi ha tres, -el que està en primer terme- amb l'arcabusser en posició d'avant-càrrega prement l'estopada amb la baqueta i els altres dos (el del fons molt tènue..) en posició de "preparats per disparar sense recolzar l'arcabús a l'espatlla" de la que els caçadors catalans, encara avui dia, en diuen "tirar de bursada" -quan disparen sense recolzar l'escopeta-.

"e faltó pólvora en el real, mandó el rei una galera por pólvora a Valencia i prestamente fue venida con ella.." Andrés Bernáldez "Cura de los Palacios": Historia dels Reyes Católicos D. Fernando i Doña. Isabel (Impr. que fué de J. M. Geofrin. Sevilla 1869. Tom I. Cap. 813).

British Encyclopaedia (1771) edició primigènia, entrada arcabús:

"Inventat a Espanya a mitjans del segle XV".

Aquesta definició és molt important per que encara vivien els que havien fet la guerra a la península contra Felip V, per tant tenien la informació directa més a mà que, per exemple l'Ysidro Soler (d'origen català, afincat a Madrid) que es a qui es té com la més gran autoritat sobre el tema d'armes a Espanya i aquest el s.XV, senzillament, l'ignora.

En Coromines amb arcabús tanca files amb els filòlegs europeus dient que ve de l'alemany "hakenbush" -jo no hi estic d'acord, si es va inventar a Espanya a mitjans del segle XV l'origen de la paraula també ha de ser d'aquí-. Hi havia dues armes diferents: existeix un document de 1527 de Francesc I en el que s'esmenta que el sou dels "arquebusiers" era més baix que el dels "haquebusiers", deixant ben clar doncs que es tractava de dos tipus diferents d'arma, permetent inferir d'aquesta manera, que el prefix "arc" del primer no té perquè derivar del prefix del segón: "hacke" => aixada de ganxo-.

La deducció més lògica sobre el seu origen és que si no ve de l'àrab (en alguns textos se l'anomena "alcabús"), cosa dubtosa per a un invent del s.XV (ja estaven en decadència), ha de venir del català "arc-ab-burs", com a continuació dels noms anteriors donats a armes de foc en català (arc de tro, balesta de tro, etc..). "Burs" en català vol dir: sacsejada, salva, el mateix significat que "burst" en anglès. Encara avui els caçadors catalans fan servir l'expressió

---

"tirar de bursada" quan tiren sense recolzar l'arma a l'espatlla (normalment des de sota el bras, que és com es feia amb els arcabussos al començament)

Casariego en el seu "Tratado histórico de las armas", esmenta que en acabar la campanya d'Italia, el Gran Capità va demanar que li fessin un arcabús de rera-càrrega, i aquí ho demana? ni més ni meys que a un armer català XXXXXX (ni alama, ni basc, ni italià)

Lluminàries de la victòria

A Catalunya es va emprar el terme antic de "festes de lluminàries" per indicar "festes de coets", ho demostren els manuscrits de Jaume II, amb grans despeses en lluminàries a les festes i celebracions, amb unes quantitats de "sous" pagats, que només es poden justificar amb l'elevat cost de la pólvora i que són impossibles de justificar tant si eren per pagar teies de cremar a una cistella com espelmes o llànties per posar als terrats i teulades.

Ho prova també la frase del Gran Capità en esclatar, a plena llum del dia, dos carros amb tonells de pólvora: "Bon anunci amics, que aquestes són les lluminàries de la victòria".[6][7][8]

En aquest passatge el Gran Capità dona el nom de lluminàries a unes explosions impressionants "a la llum del dia", i es de tots conegut que unes lluminàries de "teia cremant" o de "cera i oli", a la llum del dia, ni es veuen ni es poden sentir. Un cop guanyada la batalla es va fer una gran celebració (d'aquí ve l'expressió "fer xerinola").[1]

"Fer xerinola"

Fer xerinola vol dir, segons el DIEC i en la seva acceptió col·loquial,[1] fer festa i divertir-se fent tabola.

Aquesta locució es va començar a usar a partir del triomf en les batalles de Cerignola[2] i Garellano guanyades pels terços del Gran Capità en la segona guerra de Nàpols, on segons diversos autors hi havia molts catalans; un d'ells és Cristòfor Despuig

A l'esmentada batalla de Cerinyola (1503) (segona guerra de Nàpols), van esclatar en ple dia dos carros amb bótes de pólvora, espantant als soldats dels terços; el Gran Capità els animà dient: "Bon anunci amics, que aquestes són les lluminàries de la victòria". -lluminàries amb explosió i gran il·luminació en el cel, com foc -d'artifici-. [5][6]

Un cop guanyada la batalla es va fer una gran celebració; d'aquí ha passat al costumari popular com fer xerinola.[2] a part de la frase del Gran Capità, abans esmentada, defensant a uns catalans menyspreats pel seu interlocutor: "... esos dos caballeros... si no fuese por ellos no tuviéramos hoy ... que comer".[3]

Tant mateix la "xerinola" que es fa durant les festes de Nadal es va associar a Catalunya amb una campanya de publicitat. Heus aquí la cita de la lletra (versos i cançó d'un famós espot de propaganda del temps de la ràdio)[7] emprada durant la campanya de Nadal:

«  
... Ara ve Nadal

matarem el gall  
farem xerinola  
i beurem xampany

Canals i Nubiola...

»

Tot el que s'ha dit abans , es pot resumir en els següents punts:

L'arcabús és un invent català.. el fet queda palès ja que l'origen més lògic del nom és del català "arc-ab-burs": els caçadors catalans, encara avui dia, diuen "tirar de bursada" -quan disparen sense recolzar l'escopeta a l'espatlla tal com disparaven els arcabussers a Itàlia-

Els arcabussos esculpits al mausoleu d'en Ramón Folch de Cardona a Bellpuig reforcen aquesta tesi, atès que és el primer document gràfic on apareixen representats i tant Ramón Folch com els seus soldats eren catalans.

Al 1506 quan el Gran Capità diu la frase "són les lluminàries de la victòria" només es podien fer "festes de lluminàries" amb el sentit de "festes de coets", a la Corona Catalano-aragonesa, ja que està demostrat que a Castella no es fabricava pólvora, segons el "Cura de los Palacios":.

L'expressió "fer xerinola" amb el sentit de "fer festa" només ha perdurat a a l'imaginari català -i no al castellà-, per tant els soldats que la van portar eren catalans. Encara que en castellà "suposadament" també existeix la paraula chirinola, encara que no a la pràctica sinó a la literatura, i s'empra més en un sentit pejoratiu: en el sentit d'embús, tràfec de persones no gaire respectables: "... saqué de la plaza a toda la cherinola desta historia ..."[4]

Nota

? «Xerinola». Diccionari de la llengua catalana de l'IEC. Institut d'Estudis Catalans.

? 2,0 2,1 Universidad Nacional de La Plata. Instituto de Filología; Universidad Nacional de La Plata. Instituto de Filología Románica. Románica. Instituto de Filología Románica, Facultad de Humanidades y Ciencias de la Educación, Universidad Nacional de la Plata, 1971 [Consulta: 27 d'agost 2011].

? Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa, 1555, manuscrit del Pare Fidel Fita, p.90

? Pedro Grases; Arturo Uslar Pietri. Escritos selectos. Fundacion Biblioteca Ayacuch, 1989, p. 380—. ISBN 978-980-276-081-7 [Consulta: 27 d'agost de 2011].

? Juan de Mariana. Historia general de España. por Carlos Sanchez, 1650, p. 466— [Consulta: 26 d'agost de 2011].

? Juan de Mariana; Pi y Margall. Obras. M. Rivadeneyra, 1854, p. 289 [Consulta: 26 d'agost de 2011].

? Ara ve Nadal..

Nota

? «Xerinola». Diccionari de la llengua catalana de l'IEC. Institut d'Estudis Catalans.

? 2,0 2,1 Universidad Nacional de La Plata. Instituto de Filología; Universidad Nacional de La Plata. Instituto de Filología Románica. Románica. Instituto de Filología Románica, Facultad de Humanidades y Ciencias de la Educación, Universidad Nacional de la Plata, 1971 [Consulta: 27 d'agost 2011].

? Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa, 1555, manuscrit del Pare Fidel Fita, p.90

? Pedro Grases; Arturo Uslar Pietri. Escritos selectos. Fundacion Biblioteca Ayacuch, 1989, p. 380—. ISBN 978-980-276-081-7 [Consulta: 27 d'agost de 2011].

? Juan de Mariana. Historia general de España. por Carlos Sanchez, 1650, p. 466— [Consulta: 26 d'agost de 2011].

? Juan de Mariana; Pi y Margall. Obras. M. Rivadeneyra, 1854, p. 289 [Consulta: 26 d'agost de 2011].

? Ara ve Nadal..